

Studieplan for helsefag

Høyere yrkesfaglig utdanning
30 Studiepoeng – Nettbasert

Fordypning:
Målrettet miljøarbeid – 30 stp.
Høsten 2024 - Våren 2025

Akkreditert:	25.03.2022
Utdanningens navn:	Målrettet miljøarbeid i tjenester til personer med utviklingshemming
Studienivå:	Høyere yrkesfaglig utdanning - Fagskole
Studiepoeng:	30
Omfang:	Studietid er beregnet til 750 studietimer. Tilsvarende 1 år på deltid.
Studiemetode:	Nettstudium med avsluttende eksamen.
Start- og sluttdato:	Fast oppstart og styrt progresjon.
Fagansvarlig:	Kathrine Nielsen

MedLearn

Revideringer av studieplanen:

Dato:	Type endring:	Signatur:

INNHold

BAKGRUNN	4
OPPTAKSKRAV	5
BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN.....	6
OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN SOM HELHET	8
EMNE 1: FUNKSJONSEVNE, DIAGNOSER OG SYNDROMER.....	9
Innhold	9
Læringsutbytte for emne 1.....	9
EMNE 2: MÅLRETTET MILJØARBEID.....	12
Innhold	12
Læringsutbytte for emne 2.....	12
EMNE 3: TILRETTELEGGING AV MILJØBETINGELSER.....	15
Innhold	15
Læringsutbytte for emne 3.....	15
UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER	18
Undervisningsformer.....	18
Læringsaktiviteter.....	19
VEILEDNING OG OPPFØLGING	20
VURDERINGSORDNINGER	21
Arbeidskravene.....	22
Eksamenene	22
Skikkethetsvurdering.....	24
SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE	25

BAKGRUNN

Norge ratifiserte i 2013 FNs konvensjon om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonens har som formål å sikre personer med nedsatt funksjonsevne like muligheter til å realisere sine menneskerettigheter, samt å bygge ned hindre som vanskeliggjør dette (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 5). Brukere av omsorgstjenester skal klare seg mest mulig selv og dette gjelder også utviklingshemmede. Personer med utviklingshemming skal få leve aktive liv i egen bolig med tilgang til arbeidslivet, dagsenterplasser og utdanning.

Beskrivelser av bruk av tvang og makt når det gjelder enkeltpersoner med utviklingshemming har blitt rapportert i svært mange år. Siden innføringen av kapittel 6A har det blitt gjennomført flere undersøkelser blant ansatte, der det rapporteres om at tvangen har gått ned. Samtidig har man registreringer som viser at antallet personer som har vedtak om bruk av tvang og makt øker og har gjort det siden 1999. Reglene om bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren er samlet i fire regelsett (NOU 2019: 14, 49):

- psykisk helsevernlov
- pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A (tvungen somatisk helsehjelp til blant annet demente)
- helse- og omsorgstjenestelovens kapittel 9 (tvang overfor psykisk utviklingshemmede)
- helse- og omsorgstjenestelovens kapittel 10 (tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige)

I NOU 2019:14. *Tvangsbegrensingsloven*, foreligger det forslag til ny felles lov for bruk av tvang i helse- og omsorgstjenesten. Innføring av nytt regelverk vil medføre behov for å lære opp personell i helse- og omsorgstjenesten (NOU 2019: 14, s. 708-711).

Dette bekreftes også i NOU 2016:17. *På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Statusgjennomgangen viser at lav kompetanse i tjenesteapparatet er en gjennomgående utfordring. I Løft 6 om Kompetanse og kunnskap foreslår utvalget:

- at det utarbeides grunnkurs for ansatte uten formell kompetanse i helse- og omsorgstjenestene til personer med utviklingshemming, og ansatte i opplæringssektoren som bistår i undervisningen av utviklingshemmede elever.
- at det utarbeides tilbud om videre- og etterutdanning for de ansatte i helse- og omsorgstjenestene for utviklingshemmede, og for lærere og spesialpedagoger i skolen.

Når det gjelder kartleggingen av kompetanse, så må riktig og tilstrekkelig kompetanse i tjenesten sees opp mot behovet hos tjenestemottakerne. Ulike tjenestemottakere kan ha ulike behov for kompetanse hos personalet (Helsedirektoratet, 2017, s.15).

Helsedirektoratet har på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet, utarbeidet en nasjonal veileder for helse- og omsorgstjenestene til utviklingshemmede (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 13). Den nasjonale veilederen, [Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming](#) kom i juni 2021 (helsedirektoratet.no). Denne vil være sentral i utdanningen.

Fagskole er høyere yrkesfaglige utdanninger og er et alternativt utdanningsløp for mange og til høyskole. Fagskoleutdanningen i *Målrettet miljøarbeid i tjenester til personer med utviklingshemming* gir en ettertraktet spisskompetanse og er et direkte kompetansehevende tiltak.

Utdanningen er nettbasert og det er lagt opp til individuell veiledning og tilbakemelding fra lærer. Opplegget er fleksibelt og kan kombineres med arbeid og familie.

OPPTAKSKRAV

Formelle opptakskrav

Målrettet miljøarbeid i tjenester til personer med utviklingshemming bygger på fullført og bestått videregående opplæring i helse- og fagbrev som:

- helsefagarbeider
- barne- og ungdomsarbeider

Målgruppen til *Målrettet miljøarbeid i tjenester til personer med utviklingshemming* er helsefagarbeidere og barne- og ungdomsarbeidere, og omsorgsarbeidere og hjelpepleiere som er autorisert helsepersonell etter helsepersonelloven.

Søker må være minimum 19 år gammel. Det anbefales at søker har minimum ett års yrkeserfaring.

Realkompetansevurdering

Søkere som ikke tilfredsstillt opptakskravene over, kan søke om å bli realkompetansevurdert. En realkompetansevurdering bygger på dokumentert arbeidserfaring, utdanning og kurs.

- Relevant realkompetanse (arbeidserfaring, utdanning og kurs) vil bli vurdert opp mot det formelle opptakskravet for utdanningen. Relevant arbeidserfaring er erfaring fra helse- og omsorgssektoren hvor søkeren har vært i direkte kontakt med pasient/bruker
- Dokumenterte norskkunnskaper tilsvarende Norsk Vg1 studieforbereende, Norsk Vg2 yrkesfaglig utdanningsprogram eller bestått Norskprøve 3/B1 – nivå
- Søkeren må fylle 23 år i opptaksåret

Alle punktene over må dokumenteres, forut for en realkompetansevurdering.

Søkere som tas opp på bakgrunn av realkompetanse vil etter gjennomført og bestått avsluttende eksamen ikke kunne kvalifisere til fagbrev som helsefag, eller barne- og ungdomsarbeider.

BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN

Fagskole innen *Målrettet miljøarbeid i tjenester til personer med utviklingshemming* tilbys som et deltids studium over et år. Fullført og bestått utdanning gir 30 studiepoeng. Studietid er beregnet til 750 studietimer. Pensum omfatter ca. 1200 sider. Med utgangspunkt i en semesterlengde på 13-14 uker bør du beregne ca. 20 studietimer per uke. Fullført og bestått utdanning gir 30 studiepoeng.

Undervisningen er nettbasert, med fast oppstart inntil to ganger i året og styrt progresjon. Utdanningen består av tre emner som igjen er delt inn i moduler. Emnene må gjennomføres i den rekkefølgen de er spesifisert og obligatoriske arbeider (arbeidskrav) for foregående emne må være levert og bestått før eksamen kan avlegges og neste emne kan påbegynnes.

Utdanningen er organisert som et nettbasert selvstudium, der undervisningsmateriellet ligger lett tilgjengelig for studentene i vår nettskole.

Emne 1:	Funksjonsevne, diagnoser og syndromer Tre moduler med tre innsendinger og eksamen 10 studiepoeng / 250 studietimer /ca. 400 sider
Emne 2:	Målrettet miljøarbeid Tre moduler med to innsendinger og eksamen 10 studiepoeng / 250 studietimer / ca. 400 sider
Emne 3:	Tilrettelegging av miljøbetingelser Tre moduler med to innsendinger og eksamen 10 studiepoeng / 250 studietimer /ca. 400 sider
I alt	30 studiepoeng / 750 studietimer

Eksamensinformasjon finner du på <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>.

OMFANG OG FORVENTET ARBEIDSMENGDE

Studietid er beregnet til 750 studietimer. Pensum omfatter ca. 1100 sider. Med utgangspunkt i en semesterlengde på 15-16 uker bør du beregne ca. 20 studietimer per uke.

Utdanningen er organisert som et selvstudium, men faglærere og studieledere bidrar med jevnlig tilbakemelding og oppfølging. Undervisningsmateriellet til fagskolen ligger tilgjengelig for studentene i nettskolen. Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Studenten må ha egen PC/Mac og tilgang til internett.

Fordeling av timer og forventet arbeidsmengde mellom undervisning, veiledning og selvstudium.

Emnenavn	Undervisning	Veiledning	Selvstudium	Studietimer	Studiepoeng
Funksjonsevne, diagnoser og syndromer	25	12,5	212,5	250	10
Målrettet miljøarbeid	25	12,5	212,5	250	10
Tilrettelegging av miljøbetingelser	25	12,5	212,5	250	10
Sum	75	37,5	637,5	750	30

Undervisning i nettskolen er en kombinasjon av en eller flere undervisningsformer, for eksempel emnewebinarer, gjennomgang av nettressurser og innspilte videoer og podkaster som er utviklet i forbindelse med studiet.

Veiledning innebærer diskusjon med faglærer via skriftlig eller muntlig tilbakemelding på innleverte oppgaver. Veiledning dreier seg også om oppfølging og praktiske webinarer fra studieleder og administrasjon. Behovet for veiledning varierer fra student til student, men vi har erfaring med at dette dreier seg i snitt om ca. 25-30 timer.

Selvstudium innebærer å lese studielitteratur, delta i diskusjoner, arbeide med oppgaver og andre læringsfremmende aktiviteter.

OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN SOM HELHET

Kunnskap	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om utviklingshemming og kjennskap til aktuelle begreper og teorier innenfor utviklings- og sykdomslære, psykologi og etikk • har kunnskap om kommunikasjon, miljøterapeutisk tilnærming, prosesser, miljøbetingelser og verktøy i arbeid med utviklingshemmede • har kunnskap om utviklingshemmedes ulike funksjonsnivå, læringsmuligheter, tilrettelegging og om utvikling og alderdom • har kunnskap om den nasjonale veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming» • kan oppdatere sin yrkesfaglige kunnskap med fokus på personer med utviklingshemming sine rettigheter, omsorg og trygghet som grunnlag for utvikling innenfor eget fagområde
Ferdigheter	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende faglige kunnskap om personer med utviklingshemming sin læring, sosiale behov og kompetanser på praktiske og teoretiske problemstillinger • kan gjennom å anvende ulike metoder og arbeidsformer, bidra i planlegging og gjennomføring av miljøarbeid i samarbeid med annet fagpersonell • kan finne informasjon og aktuelt fagstoff som er relevant i yrkesfaglige problemstillinger knyttet til arbeidet med personer med utviklingshemming • kan kartlegge og identifisere faglige problemstillinger og behov for tiltak i forhold til utviklingshemmede, samt vurdere og iverksette eventuelle tiltak/aktiviteter
Generell kompetanse	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for yrkes- og bransjeetiske prinsipper som taushets- og opplysningsplikten, brukermedvirkning og selvbestemmelse i arbeid med personer med utviklingshemming • har utviklet en etisk grunnholdning og kan identifisere etiske utfordringer og dilemmaer i arbeid med utviklingshemmede • kan utføre tilrettelegging og målrettet miljøarbeid, slik at det dekker fysiske, psykiske og sosiale behov og fremme trivsel og selvbestemmelse • kan bygge relasjoner med fagfeller og andre yrkesgrupper, for å utveksle kunnskaper og erfaringer om miljøarbeid, sosiale behov og ivaretagelse hos personer med utviklingshemming

EMNE 1: FUNKSJONSEVNE, DIAGNOSER OG SYNDROMER

Innhold

Emnet omhandler om diagnosen psykisk utviklingshemming og andre diagnoser som vil være aktuelle og kjenne til innenfor boligtjenester i kommuner.

Videre vil emnet ta opp i seg fokuset på ulike funksjonsnivå og individuelle forskjeller. Dette vil også føre til at tema som observasjon, registrering og dokumentasjon vil bli berørt.

Modul 1. Klassifikasjon og funksjonsevne

- 1.1. Psykisk utviklingshemming (personer med utviklingshemming), innføring og oversikt
- 1.2. Funksjonsevne og funksjonsnedsettelse
- 1.3. Familiær opphopning, alderdom og disponerende faktorer

Modul 2. Diagnoser, syndromer og tilleggslidelser

- 2.1. Årsak og syndromer
- 2.2. Sykdom, skade og nevrologiske lidelser hos personer med utviklingshemming
- 2.3. Psykiske lidelser og Rus

Modul 3. Registrerings- og kartleggingsmetoder

- 3.1. Utredning og kodeverk
- 3.2. Observasjon og kartleggingsverktøy
- 3.3. Etske problemstillinger knyttet til kartlegging
- 3.4. Subjektiv og objektiv informasjon (vedtak og rapportskrivning)

Læringsutbytte for emne 1

Etter å ha fullført dette emne skal studenten ha følgende læringsutbytte definert som kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskap	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om begrepet funksjonsevne • har kunnskap om ulike registrerings- og kartleggingsmetoder • har kunnskap om etikk i kartleggingsarbeidet. • har kunnskap om kodeverket ICD-10 og ICD-11 som vil bli introdusert i løpet av 2021/2022 • har kunnskap om hvor det er mulig å hente informasjon om sjeldne diagnoser • har kunnskap om de mest vanlige tilleggslidelser, hos personer med utviklingshemming. • har kunnskap om rapportskrivning – Subjektiv og objektiv informasjon • har kunnskap om tildeling av kommunale tjenester
-----------------	--

Ferdigheter	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende kartleggingsverktøy og være deltager i en kartleggingsprosess av personer med utviklingshemming for å finne funksjonsnivå • kan finne (innhente) nyttig og nødvendig informasjon om ulike diagnoser og sjeldne syndromer på nettsteder og i litteratur. • kan innhente og finne informasjon om de ulike diagnosene i ulike kodeverk. • kan finne (innhente) informasjon om aktuelle tilleggslidelser og implementere dette i kartleggingsarbeidet. Som eksempler på dette er demens hos mennesker med Down syndrom og epilepsi hos personer med utviklingshemming. • kan reflektere over de etiske problemstillingene i en kartleggingsprosess. • Kan formulere en enkel rapport, og skille ut hva som er objektivt- og subjektivt informasjon i andres rapporter. • kan finne (innhente) informasjon om individuelle vedtak hos tjenestemottaker.
Generell kompetanse	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for sin rolle i en kartleggingsprosess. • har forståelse for, er kjent med og kan nyttiggjøre seg informasjon om ulike diagnoser fra artikler og nettsteder. • har utviklet en forståelse for arbeidet med personer med utviklingshemming slik at utførelsen av arbeidet er i tråd med den enkeltes ønsker og behov, og har en høy etisk standard. • kjenner til ulike kartleggingsverktøy for å innhente informasjon om tjenestemottakeres funksjonsnivå, trivsel og mestring • har forståelse for sammenhengen mellom diagnose, funksjonsnivå og tildeling av kommunale tjenester. • har forståelsen for objektiv rapportskrivning

Arbeidskrav

Dette emnet har tre obligatoriske innsendingsoppgaver:

- Arbeidskrav 1 er en "Bli kjent" oppgave. Her blir du og læreren din kjent med hverandre og det er en fin måte å komme i gang på. Den skal leveres i løpet av den første uken etter studiestart.

De andre oppgavene er faglige:

- Arbeidskrav 2 handler om diagnoser, syndromer og tilleggslidelser
- Arbeidskrav 3 handler om registrerings- og kartleggingsmetoder

Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli vurdert av faglærer. Studenten kan omarbeide et arbeidskrav tre ganger.

Alle innsendingsoppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen, senest tre uker før eksamen. Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 10

Litteratur

Eknes, J. og Løkke, J. (red.) (2009) *Utviklingshemming og habilitering, Innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget

Grasaas, K. K, Sjørnsen, M. og Stordalen, J. (2019) *Fag, etikk og kommunikasjon: for fagskoleutdanningene*. 3. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Skarstad, K. (2019) *Funksjonshemmedes menneskerettigheter – Fra prinsipp til praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

Artikler:

Bech, H. og Ottersen, K.O. (2006). Kartlegging av preferanser hos en ungdom med autisme. Samsvar mellom ulike metoder. *Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse*, 33 (2006), nr 4: 205–213.

Helsedirektoratet (2021). Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming [nettdokument]. Oslo: Helsedirektoratet (sist faglig oppdatert 17. oktober 2022, lest 23. november 2022). Tilgjengelig fra <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Løkke, J. A. & Salthe, G. (2012, Vår). Sjekkliste for målrettet tiltaksarbeid: normative og deskriptive premisser til tiltak og evaluering.

Sjekkliste for målrettet tiltaksarbeid: normative og deskriptive premisser til tiltak og evaluering. *Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse*, 2012 nr. 39 (1), 17-32.

NOU 2016:17. (2016). *På lik linje - Åtte løfter for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. Informasjonsforvaltning. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

Medlearn (u.å.) Funksjonsevne, diagnoser og syndromer.

EMNE 2: MÅLRETTET MILJØARBEID

Innhold

Emnet vektlegger kunnskap og metode innenfor faget «målrettet miljøarbeid». Emnet tar utgangspunkt i atferdsanalytisk og kognitive metoder.

I emnet legges spesielt fokus på det analytiske perspektivet som er grunnlaget for å kunne foreslå systematiske miljørettede tiltak for å øke tjenestemottakernes selvbestemmelse og brukermedvirkning.

Modul 1. Analytiske perspektiver

- 1.1 Læringshistorie, individuelle ulikheter og forsterkningsbetingelser
- 1.2 Målrettet- og strukturert arbeid
- 1.3 Atferdsanalyse og funksjonell analyse

Modul 2. Miljørettede tiltak

- 2.1 Miljøbetingelser
- 2.2 Habilitering og ADL
- 2.3 Brukermedvirkning og selvbestemmelse
- 2.4 Endring av miljøbetingelser og tilrettelegging
- 2.5 Systematiske miljørettede tiltak

Modul 3. Relasjonskompetanse

- 3.1 Etablering av relasjoner
- 3.2 Betingelser
- 3.3 Relasjonsbygging (brukerperspektivet, relasjonskompetanse, relasjonsbygging og veiledning)

Læringsutbytte for emne 2

Etter å ha fullført dette emne skal studenten ha følgende læringsutbytte definert som kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskap	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om anvendt atferdsanalyse og kunnskap om funksjonell analyse – og kunnskap om begrep som hører til innenfor denne faglige retningen. • har kunnskap om individuelle ulikheter i menneskers læringshistorie/ forsterkningsbetingelser. • har kunnskap om målrettet og strukturert arbeid i møte med personer med utviklingshemming. • har kunnskap om endring og tilrettelegging av miljøbetingelser i etablering av ADL-ferdigheter. • har kunnskap om betydningen av relasjonsbygging i arbeidet med personer med utviklingshemming. • har kunnskap om brukermedvirkning og selvbestemmelse • har kunnskap om «Vernepleierens arbeidsmodell» og «Gave-modellen»
-----------------	--

Ferdigheter	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende faglig kunnskap om funksjonell analyse av atferd hos en tjenestemottaker. • kan anvende / diskutere / samhandle med andre som benytter de faglige begrepene innenfor atferdsanalyse. • kan tilrettelegge miljøet/miljøbetingelser på en slik måte at den utviklingshemmede får større grad av mestring, og etablerer sosialt akseptabel atferd. • Kan anvende metoder for å tilrettelegge for selvbestemmelse og brukermedvirkning hos personer med utviklingshemming, gjennom for eksempel beslutningsstøtte. • kan finne mulige områder for endring av miljøbetingelser og foreslå mulige områder for bruk av tegnøkonomi, eller andre metoder for å øke mestringsopplevelsen hos tjenestemottakeren. • kan anvende egne relasjoner til å etablere trygghet og forutsigbarhet hos tjenestemottaker. • kan etablere (anvende?) gode relasjoner med tjenestemottaker, pårørende og kolleger.
Generell kompetanse	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for betydningen av funksjonell analyse i arbeidet med mennesker med personer med utviklingshemming. • kan utføre en enkel funksjonell analyse av atferd hos en tjenestemottaker. • har forståelse for betydningen av å jobbe strukturert og målrettet. • har forståelse for tilrettelegging av miljøet og kan foreslå tilrettelegginger som er tilpasset den enkelte tjenestemottaker. • har forståelse for etablering av gode relasjoner med tjenestemottaker, og andre personer i tjenestemottakers omgivelser.

Arbeidskrav

Dette emnet har to obligatoriske innsendingsoppgaver:

Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli vurdert av faglærer. Studenten kan omarbeide et arbeidskrav tre ganger.

Alle innsendingsoppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen. Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamenen er en 1- times multiple Choice (flervalg) hjemmeeksamen. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer fra A til F.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 10

Litteratur

Eknes, J. og Løkke, J. (red.) (2009) *Utviklingshemming og habilitering, Innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget

Holden, B. (2016) *Utfordrende atferd og utviklingshemming. Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Holden, B. og Finstad, A. (red.) (2010) *Atferdsavtaler. Et hjelpemiddel for å velge hensiktsmessig atferd*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Isaksen, J. og Karlsen, A. (2018) *Innføring i atferdsanalyse*. Oslo: Universitetsforlaget

Skarstad, K. (2019). *Funksjonshemmedes menneskerettigheter - Fra prinsipp til praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

Viken, K. (2018) *Atferdsanalytisk miljøbehandling. Struktur og kvalitet i tilrettelagte tjenester*. Oslo: Gyldendal

Medlearn (u.å.) Målrettet miljøarbeid.

Artikler:

Barne- og likestillingsdepartementet (2016) *På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. NOU 2016: 17. Oslo Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjonens Informasjonsforvaltning.

Bech, H. og Ottersen, K-O. (2006). *Kartlegging av preferanser hos en ungdom med autisme. Samsvar mellom ulike metoder*. Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse, 33, 4, 205–213.

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Løkke, J. A. & Salthe, G. (2012, Vår). Sjekkliste for målrettet tiltaksarbeid: normative og deskriptive premisser til tiltak og evaluering.

EMNE 3: TILRETTELEGGING AV MILJØBETINGELSER

Innhold

Emnet vektlegger kunnskap om ulike verktøy og praktisk bruk av lovverk innenfor faget «målrettet miljøarbeid» og «Positiv atferdsstøtte». Emnet har fokus på relasjonelt arbeid mellom bruker og omgivelser/nettverk.

Modul 1. Praktisk bruk av verktøy

- 1.1 Svekking, ekstinksjon og forsterkningskjema
- 1.2 Metoder og tiltak

Modul 2 Lover og rammebetingelser

- 2.1 Individuell plan (IP)
- 2.2 Utfordrende atferd Tvang og makt (kapittel 9 i Helse- og omsorgstjenesteloven)
- 2.3 Ethiske utfordringer

Modul 3. Miljøbetingelsers betydning

- 3.1 Opprettholdelse og endring av atferd
- 3.2 Lovlige endringer
- 3.3 Økt selvstendighet

Modul 4. Samarbeid med nettverk

- 4.1 Relasjonelt arbeid mellom bruker og omgivelser/nettverk
- 4.2 Sosialt akseptabel atferd

Læringsutbytte for emne 3

Etter å ha fullført dette emne skal studenten ha følgende læringsutbytte definert som kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskap	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • har kunnskap om forsterkningskjema, svekking og ekstinksjon. • har kunnskap om begrepet beslutningsstøtte • har kunnskap om behandlingsintegritet • har kunnskap om utfordrende atferd • har kunnskap om tillitsskapende metoder i arbeidet med mennesker med utviklingshemming. • har kunnskap om kommunikasjon, manglende språk og utfordrende atferd • har kunnskap om kapittel 9 i Helse- og omsorgstjenesteloven og den nasjonale veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming»
-----------------	---

Ferdigheter	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende avtaleskjema og tegnøkonomi • kan finne virksomme metoder for å legge til rette for økt selvbestemmelse. • kan finne virksomme tilrettelegginger for å bidra til beslutningsstøtte for tjenestemottakeren. • forstår betydningen av tjenestemottakerens læringshistorie og erfaringer, i arbeidet med relasjonsbygging og tilrettelegging av miljøfaktorer for økt livskvalitet. • forstår miljøbetingelsers betydning for opprettholdelse og endring av utfordrende atferd • kan anvende kunnskap om individuell plan og planarbeid • kan finne ut og kjenne til Kap. 9 i helse- og omsorgstjenesteloven, og hva som er lovlig endringer av miljøbetingelser for endring av atferd – dette med hensyn til å unngå bruk av tvang og makt.
Generell kompetanse	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan utvikle arbeidsmetoder som bidrar til å øke selvstendigheten i dagliglivet hos tjenestemottakerne. • har forståelse for viktigheten av etablering av beslutningsstøtte for tjenestemottakere. • har forståelse for viktigheten av å bygge gode relasjoner mellom tjenestemottaker og personer i omgivelsene. • har forståelse for viktigheten av å være med på å tilrettelegge omgivelser for å etablere sosialt akseptabel atferd hos tjenestemottakeren • kan reflektere over de etiske utfordringene ved bruk av ulike arbeidsmetoder, og miljøendringer i arbeidet med ulike tjenestemottakere.

Arbeidskrav

Dette emnet har to obligatoriske innsendingsoppgaver.

Innsendingsoppgavene skal lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Alle innsendingsoppgavene må være levert og bestått før du kan avlegge eksamen, og senest tre uker før eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 10

Litteratur

Eknes, J. og Løkke, J. (red.) (2009) *Utviklingshemming og habilitering, Innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Holden, B. og Finstad, A. (red.) (2010) *Atferdsavtaler. Et hjelpemiddel for å velge hensiktsmessig atferd*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Holden, B. (2016) *Utfordrende atferd og utviklingshemming. Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Isaksen, J., & Karlsen, A. (2021). *Innføring i atferdsanalyse* 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Viken, K. (2018) *Atferdsanalytisk miljøbehandling. Struktur og kvalitet i tilrettelagte tjenester*. Oslo: Gyldendal.

Medlearn (u.å.) Tilrettelegging av miljøbetingelser.

Artikler:

Barne- og likestillingsdepartementet (2016) [På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming](#). NOU 2016: 17. Oslo Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjonens Informasjonsforvaltning.

Bech, H. og Ottersen, K-O. (2006). *Kartlegging av preferanser hos en ungdom med autisme. Samsvar mellom ulike metoder*. Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse, 33, 4, 205–213.

Helsedirektoratet. (2021, Juni). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*. Hentet fra helsedirektoratet.no: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Helsedirektoratet. (2015, juli). [Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming Lov av 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester kapittel 9](#).

Løkke, J. A. & Salthe, G. (2012, Vår). *Sjekkliste for målrettet tiltaksarbeid: normative og deskriptive premisser til tiltak og evaluering*.

UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER

Undervisningsformer

Undervisningen foregår via vår læringsplattform (heretter kalt nettskolen) og er basert på faglig arbeid med ulike problemstillinger.

Utdanningen foregår som nettundervisning der lærer og student er fysisk og/eller tidsmessig adskilt, men likevel står i et kommunikasjonsforhold til hverandre via internett. Hos MedLearn kommuniserer studenter, lærere og skolens administrasjon med hverandre elektronisk.

Gjennom diskusjonsforum (digitale klasserom), webinar- og videochatløsninger og meldingssystem har studenten tilgang til et faglig og sosialt miljø som kontinuerlig står til disposisjon.

Nettskolens innhold

Nettskolen tilsvarer studentenes Campus. Det er i nettskolen at all tilgang på lærestoff ligger med tilhørende læringsaktiviteter. Lærestoffet er plukket ut, satt sammen og forfattet av Medlearns lærere og faglig ansvarlig redaktør har kvalitetssikret at innholdet dekker læringsutbyttebeskrivelsene.

Utdanningen er delt inn i fem emner, hvor arbeidskravene i et emne må fullføres før det gis tilgang til neste. For hvert emne er det en studieveiledning med læringsutbyttebeskrivelser, gjennomgang av fagstoffet, oppgaver og referanser til læremidler. Hvert emne er delt inn i moduler med tilhørende arbeidskrav. Disse skal løses og vurderes til godkjent av lærer innen studenten kan arbeide videre med neste emne. Studieveiledningen veileder studenten gjennom emnet og fungerer som lærerens «stemme» i undervisningen. Særlig viktig er det at studenten på denne måten får hjelp til å strukturere fagstoffet i utdanningen.

Etter hvert som studenten arbeider seg gjennom det gitte innholdet, vil hver enkelt modul vises som fullført/ikke fullført i form av en progresjonsbar. Slik vil studenten til enhver tid ha oversikt over egen progresjon.

Webinarer

Studentene inviteres til å delta på ulike typer webinarer:

- I de praktiske webinarene tar vi opp vanlig stilte spørsmål knyttet til det å studere på nett og studentrollen. Webinarene omhandler bla informasjon om studiet generelt, om det å skrive oppgaver og kildebruk (kildehenvisning) og spørsmål knyttet til eksamen.
- Fagwebinarene er i regi av lærer. Ved å delta aktivt på fagwebinarene, vil pensum bli mer levende og lettere å knytte opp mot arbeidet som studenten utfører i hverdagen. I disse webinarene er fokus på sentrale begreper i pensum. Her knyttes teorien til praksis og det blir diskusjon og refleksjon rundt situasjoner fra praksis som har betydning for det faglige innholdet og som det jobbes med i hvert enkelt emne. Disse webinarene er koblet opp mot læringsutbyttebeskrivelser og arbeidskravene i gjeldende emne.

Læringsaktiviteter

Øvings- og refleksjonsoppgaver

Alle moduler vil inneholde øvings- og refleksjonsoppgaver som måler forståelse ved at studentene enten får en umiddelbar tilbakemelding og løsningsforslag/veiledning eller gjennom å reflektere over noe, og på den måten knytte fagstoffet til sin egen hverdag eller arbeidsoppgaver.

Slik kan studenten arbeide selvstendig, systematisk og samarbeidsorientert med en problemstilling/oppgave.

Studentene kan i tillegg diskutere oppgaver og løsninger i diskusjonsforumet for hvert enkelt emne (se informasjon om Differ under Veiledning og oppfølging).

Selvtester

Selvtester blir brukt i de ulike modulene. Selvtestene gir studenten mulighet til fortløpende å kontrollere at hun/han har oppfattet fagstoffet og forstått aktuelle begreper og uttrykk. Automatiske tilbakemeldinger/løsninger (noen i form av henvisning til pensum) blir benyttet.

Caseoppgaver

I utdanningen vil det bli benyttet caseoppgaver. En case skaper gjenkjennelse ved at man klarer å identifisere seg med caset. En case kan være et tilfelle, hendelse eller en situasjon. Caset er virkelighetsnært og beskriver ofte noe som har hendt. Ofte beskriver caset en situasjon med problem(er), hvor beslutninger skal fattes. Ofte er situasjonen knyttet til flere aktører som har ulike interesser, noe som gjør beslutningstakingen krevende.

Arbeidskrav (innsendingsoppgaver) som vurderes av faglærer

Studentene skal gjennom obligatoriske innsendingsoppgaver som omfatter tematikk og lærestoff som er ment å dekke læringsmålene for modulen samt de mest vesentlige temaene som tas opp i modulen. Innsendingsoppgavene er den mest omfattende type av oppgaver, og kommer på slutten av hver modul. Innsendingsoppgavene skal også forberede studenten for eksamen.

Besvarelser på innsendingsoppgavene vurderes av faglærer til godkjent/ikke godkjent, med skriftlig tilbakemelding. Det er forventet en gjennomsnittlig responstid fra lærer på 2-4 virkedager. Dersom studenten ikke får godkjent en besvarelse, har studenten mulighet til å omarbeide besvarelsen i tråd med lærerens tilbakemelding.

Studenten må vise forståelse for og kunne anvende fagteorien og henvide til kilder bruk i arbeidet med de obligatoriske oppgavene. Gjennom å løse oppgavene sikres kontroll og refleksjon omkring pensumstoffet.

Studenten har anledning til å ta kontakt med læreren hvis han/hun har problemer eller spørsmål. Læreren gir da hensiktsmessig veiledning slik at studenten kan komme videre.

Alle arbeidskrav og innsendingsoppgaver må være utført og vurdert til godkjent før studenten kan avlegge eksamen.

VEILEDNING OG OPPFØLGING

Nettlærers oppfølging av studenter

Hver enkelt student får tildelt en lærer som følger en gjennom hele studieløpet. Læreren er ansatt til å drive den faglige oppfølgingen av studentene. Undervisningen foregår i hovedsak via nettskolen, men andre digitale verktøy benyttes også. Veiledningsarbeidet består i å:

- Gi tilbakemelding/veiledning på innsendte oppgavebesvarelser.
- Svare på henvendelser fra studentene via meldingssystemet, e-post, telefon eller videosamtale
- Opprette og delta i diskusjoner og formidle informasjon via kunngjøringer, gruppemeldinger ol.
- Benytte nødvendige digitale verktøy for å kunne bidra til at læring skjer hos studentene. Dette inkluderer blant annet gjennomføring av webinarer eller produksjon av videosnutter

Studieleders oppfølging av studentene

Hver enkelt student får tildelt en studieleder som følger en gjennom hele studieløpet.

Studentene får tilgang til nettskolen og et eget informasjonsemne før studiestart.

Det opprettes et eget studentfelleskap hvor studentene kan stille spørsmål og bli kjent med medstudenter før oppstart. Her vil studieleder være tilgjengelig.

Studieleder administrer alt det praktiske underveis i studiet. Alle henvendelser av praktisk art kan rettes til studieleder.

Studenter som blir liggende etter med studieprogresjonen, blir fulgt opp av studieleder.

Studieleder har ansvar for å formidle relevant informasjon via kunngjøringer og meldinger i nettskolen, samt legge inn viktig informasjon i kalenderne.

VURDERINGSORDNINGER

Vurdering innebærer at resultatet av utdanningen vurderes i lys av de læringsutbyttene som er formulert i studieplanen. Undervisning i nettskolen, selvstudium, arbeidskrav og eksamener leder frem til oppnåelse av læringsutbyttene.

Hvert emne har et varierende antall arbeidskrav som vurderes til godkjent/ikke godkjent, og avsluttende eksamener med en karakterskala fra A-F.

Vurderingsordningene skal vise og dokumentere:

- studentens læringsutbytte i forhold til de utbyttene som er formulert i studieplanen
- studentens helhetlige kompetanse etter fullført utdanning

Vurdering vil ha ulike formål, blant annet å:

- informere studenten og eventuelt lærer og opplæringssted i arbeidet fram mot et læringsmål, om hvor langt studenten er kommet i utvikling mot et læringsutbytte definert som kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse
- veilede, motivere og utvikle studenten
- motivere læreren til kontinuerlig å vurdere sin undervisnings- og veiledningspraksis
- informere samfunnet, arbeidslivet og utdanningsinstitusjoner om hvilken kompetanse studenten har oppnådd

Det skiller mellom to hovedtyper av vurdering:

1. **Vurdering underveis** har til hensikt å informere og motivere studenter og lærere i arbeidet med å nå læringsutbyttene. Vurderingen blir ivaretatt gjennom de obligatoriske arbeidskravene som studenten sender til læreren
2. **Avsluttende vurdering** kommer til uttrykk i eksamenskarakter etter avlagt eksamen

Arbeidskravene

Følgende antall arbeidskrav gjennomføres i hvert emne, i form av innsendingsoppgaver:

Emnenavn	Arbeidskrav	Vurdering
Funksjonsevne, diagnoser og syndromer	3 innsendingsoppgaver	Godkjent/ikke godkjent
Målrettet miljøarbeid	2 innsendingsoppgaver	Godkjent/ikke godkjent
Tilrettelegging av miljøbetingelser	2 innsendingsoppgaver	Godkjent/ikke godkjent

Les mer om arbeidskravene under Undervisningsformer og læringsaktiviteter.

Eksamenene

Hvert av de tre emnene avsluttes med en eksamen (avsluttende vurdering):

Emnenavn	Eksamensform	Starttidspunkt	Vurdering
Funksjonsevne, diagnoser og syndromer	24 timers individuell hjemmeeksamen	03.12.2024, 12:00	Karakter A til F
Målrettet miljøarbeid	1 times Multiple-Choice	13.03.2025, 12:00	Karakter A til F
Tilrettelegging av miljøbetingelser	24 timers individuell hjemmeeksamen	12.06.2025, 12:00	Karakter A til F

MedLearn tar forbehold om at vurderingsformer (type eksamen) kan bli endret ved revideringer av studiet.

Eksamensvurdering

Eksamensbesvarelser vurderes av kvalifiserte sensorer. MedLearn skal sikre at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig og betryggende måte. Eksamens- og vurderingsordningene skal være egnet til å vurdere om læringsutbyttene er oppnådd, jf. Fagskoleloven. § 21. En nettbasert eksamen gjennomføres hjemme via internett.

Alt om eksamen finner du på MedLearn.no: <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>

Oppmelding til eksamen

Studenten må selv melde seg opp til de aktuelle eksamener. Oppmelding til eksamen er fortløpende og innenfor gitte frister. Studenten får tilsendt en bekreftelse på eksamensoppmeldingen. Bekreftelsen inneholder informasjon om tidspunkt. Studentene vil finne nødvendig informasjon knyttet til oppmelding i nettskolen. Selve eksamenen gjennomføres i eksamensplattformen Wiseflow.

Merk: Man vil automatisk bli avmeldt eksamen man har meldt seg opp til, hvis ikke arbeidskravene er godkjent av lærer en uke før eksamensdatoen.

Karaktersystem

Vurderingsuttrykket ved avsluttende vurdering, eksamen, prøve, bedømmelse av oppgave eller annen vurdering er godkjent/ikke godkjent eller en gradert skala med fem trinn fra A til E for bestått og med F for ikke bestått. I den graderte karakterskalaen fra A til F gir karakteren C uttrykk for en jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder, og karakteren A for en fremragende prestasjon som klart utmerker seg.

Vurderingsuttrykkene som benyttes for den graderte skalaen er:

Karakter A:

Studenten har vist særdeles god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Han/hun har vist stor modenhet, evne til selvstendig arbeid, evne til logisk resonnering og meget grundige faglige kunnskaper og ferdigheter. Prestasjoner, form og uttrykksmåte skiller seg klart ut.

Karakter B:

Studenten har vist meget god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Det stilles krav om grundig faglige kunnskaper og ferdigheter, men ikke så høye krav til modenhet og logisk resonnering som for karakteren A. Studenten har en klar uttrykksmåte.

Karakter C:

Studenten har vist god innsikt i og forståelse av hoveddelene i lærestoffet. Han/hun har til dels gode faglige kunnskaper og ferdigheter og viser en viss modenhet i beherskelse av stoffet.

Karakter D:

Studenten har vist varierende innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet. Han/hun har tilegnet seg grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, men viser noe ujevnhet i beherskelse av stoffet.

Karakter E:

Studenten har vist noe innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet og tilegnet seg en del kunnskaper og ferdigheter. Prestasjonene viser usikkerhet, men studenten antas å ha grunnlag for å arbeide videre i faget.

Karakter F:

Studenten har tilegnet seg liten innsikt i og forståelse av lærestoffet og/eller små kunnskaper og ferdigheter. Han/hun anses ikke å ha oppnådd tilstrekkelig grunnlag for å arbeide videre i faget. Oppmelding til eksamen

Begrunnelse for karakterfastsetting

Eksamensbesvarelsen vurderes av intern og ekstern sensor. En kandidat har rett til å få en begrunnelse for karakterfastsettingen på sin eksamensbesvarelse. Ref. [Forskrift om fagskoleutdanning ved Medlearn § 6-8](#)

Klage på eksamenskarakteren

En kandidat kan klage på eksamenskarakteren. Klagen skal være skriftlig og må være framsatt innen tre uker etter at studenten er blitt gjort kjent med, respektive har kunnet gjøre seg kjent med eksamensresultatet ref. [Forskrift om fagskoleutdanning ved Medlearn § 6-9](#)

Vitnemål

Studenter som har fullført fagskolen i samsvar med krav fastsatt i studieplanen, får vitnemål/Vocational Diploma med karakterer etter bestemmelser som fremgår av [MedLearns](#) eksamensreglement.

Alle eksamener og arbeidskrav må være vurdert til godkjent/ståkarakter før karakterutskrift/vitnemål utstedes.

Skikkethetsvurdering

Det stilles krav til skikkethetsvurdering gjennom hele utdanningen jf. § 28 [Kap. 5 i Forskrift om høyere yrkesfaglig utdanning](#) (fagskoleforskriften). Skikkethetsvurdering skal inngå i en helhetsvurdering av studentens forutsetninger for å kunne fungere i yrket.

SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE

Pensum, obligatorisk litteratur

Eknes, J. og Løkke, J. (red.) (2009) *Utviklingshemming og habilitering, Innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget

Grasaas, K. K, Sjursen, M. og Stordalen, J. (2019) *Fag, etikk og kommunikasjon: for fagskoleutdanningene*. 3. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Holden, B. og Finstad, A. (red.) (2010) *Atferdsavtaler. Et hjelpemiddel for å velge hensiktsmessig atferd*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Holden, B. (2016) *Utfordrende atferd og utviklingshemming. Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Isaksen, J. og Karlsen, A. (2013) *Innføring i atferdsanalyse*. Oslo: Universitetsforlaget

Skarstad, K. (2019) *Funksjonshemmedes menneskerettigheter – Fra prinsipp til praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

Viken, K. (2018) *Atferdanalytisk miljøbehandling. Struktur og kvalitet i tilrettelagte tjenester*. Oslo: Gyldendal

Barne- og likestillingsdepartementet (2016) *På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. NOU 2016: 17. Oslo Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjonens Informasjonsforvaltning.

Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming
Lov av 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester kapittel 9. Lastes ned [her](#).

Helsedirektoratet. (2021, juni). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*.
Hentet fra helsedirektoratet.no: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Nettressurser:

Medlearn (u.å.) Psykisk helsearbeid.

Lenker:

<https://www.veiviseren.no/stotte-i-arbeidsprosess/tjenester-og-bo-oppfolging/oppfolgingstjenester-i-hjemmet/kontaktetablering-og-kartlegging>

<https://ehelse.no/kodeverk/kodeverket-icd-10-og-icd-11>

<https://finnkode.ehelse.no/#icd10/0/0/0/-1>